

Prof. ucz. dr hab. Andrzej Pietrzak SVD
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Aleje Raławickie 14, 20-950 Lublin
E-mail: apietrzak@kul.pl
ORCID: 0000-0001-6793-0681

RECENZJA ROZPRAWA DOKTORSKA
KSIEDZA MICHAŁA KAROLA KACPRZYKA
„RECEPCJA IDEI MISYJNEJ W DIECEZJI KIELECKIEJ
W LATACH 1918-2024”

PROMOTOR: KS. PROF. UCZ. DR HAB. WOJCIECH KLUIŃSKI
KATEDRA MISJOLOGII UKSW, WARSZAWA 2025

W recenzji zamierzam odwołać się do dwóch kluczowych kwestii, które posłużą mi jako podstawa do oceny rozprawy doktorskiej księdza Michała Kacprzyka. Pozwolą mi one zgrupować kryteria wynikające z aktualnej ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce oraz zasad badań naukowych i wymogów dotyczących rozpraw doktorskich, które obowiązują w naszych środowiskach akademickich.

Pierwszy klucz wynika ze znaczenia i istoty badań dziejów. Historia jako nauka o przeszłości, która analizuje przyczyny i skutki, rekonstruuje chronologiczne ciągi faktów oraz ich kontekst społeczny i kulturowy, wymaga korzystania ze źródeł. Bez nich staje się jedynie subiektywną dywagacją podatną na manipulacje. Rzetelne badania źródłowe i ich dostępność są więc warunkiem *sine qua non* tworzenia wiarygodnych opowieści o przeszłości¹.

Drugi klucz-przesłanka dotyczy celu obrony rozprawy doktorskiej. Obrona jest ważnym etapem w karierze naukowej, ale nie jest jej zakończeniem. To raczej sprawdzian dojrzałości naukowej, osobowości kandydata i otwarcie

¹ Por. wypowiedź Piotra Majewskiego, profesora UKSW: <https://jp2online.pl/publikacja/historia-w-naszach-domach-naukowcy-o-portalu;UHVibGJjYXRpb246NDM=>. Dostęp 23-02-2025.

drogi do dalszego rozwoju i samodzielnych badań. Celem recenzji jest więc ocena kompetencji naukowego autora rozprawy. Recenzent, nie zastępując promotora, staje się na kilka chwil mentorem i coachem, który ocenia, wspiera i wskazuje kierunki dalszego rozwoju doktoranta. Warto tu przywołać paradygmatyczne i pożyteczne także dla świata nauki przesłanie papieża Franciszka o towarzyszeniu ludziom w ich życiu (np. EG 169-173). Recenzent może realizować ten postulat w odniesieniu do osoby ubiegającej się o stopień doktora.

Kierując się pierwszą przesłanką, należy przypomnieć, że bez badań historycznych trudno wyobrazić sobie życie i uprawianie nauki, w tym także misjologii. Ich znaczenie było oczywiste zarówno dla pionierów tej dyscypliny (np. G. Warneck, J. Schmidlin), jak i ich następców. Przykładem implementacji historii są popularne dziś podręczniki misjologii, takie jak: "Oblicza misji" D. Boscha, "Constants in context" S. Bevansa czy "Kościół misyjny" S. Karoteplera.

Badania historyczne są ważne również z punktu widzenia kształtowania tożsamości oraz bieżących spraw tak w życiu jednostki, jak i w życiu społecznym i kościelnym. Opieranie się na domniemaniach lub ideologicznych nadinterpretacjach przeszłości, także w dziedzinie aktywności misyjnej i misjologii, byłoby naruszeniem zasad myślenia krytycznego – „zdrowego rozsądku”, szkodzeniem wierze Kościoła i jego misji.

Doceniam trud i wysiłek włożony w napisanie tej rozprawy doktorskiej. Ksiądz Kacprzyk podjął się ambitnego zadania prześledzenia recepcji idei misyjnej w diecezji kieleckiej na przestrzeni długiego okresu, od 1918 do 2024 roku. Pisze o tym zamiarze na przykład na stronach 14-15 i 344. Tym samym, rozprawa wpisuje się w nurt wspomnianych badań nad historią misji i wychodzi poza ramy swobodnej dywagacji. Autor zgromadził bogaty materiał źródłowy, o czym świadczy imponujący spis bibliograficzny liczący 62 strony. Na 348 stronach zsyntetyzował i usystematyzował zawartość źródeł na temat zaangażowania duchownych i świeckich w animację misyjną i misje na terenie

diecezji kieleckiej. Przybliży mało znany aspekt historii kielecczyzny stosując, jak pisze, „podstawowe metody pracy naukowo-badawczej (...) analizy i krytyki piśmiennictwa, (...) analizy historycznej i funkcjonalnej oraz metodę opisową” (s. 16). Praca ta, twierdzi Autor, uzupełnia braki w literaturze dotyczącej Kościoła kieleckiego i wytycza kierunek przyszłych badań, sugerując analizę archiwów watykańskich (s. 347-348). Autor uzasadnia zasadność badań w następujący sposób: „Podjęcie tematu wydaje się zasadne, gdyż pozwala na ukazanie, w jaki sposób Magisterium Kościoła dotyczące misji było obecne w życiu jednej z polskich diecezji w okresie nieco ponad stu lat. Ponieważ jak dotąd brak całościowego spojrzenia na misyjne zaangażowanie diecezji kieleckiej, dlatego też niniejsza praca może stanowić brakujący element w literaturze przedmiotu, dołączając do prac opisujących inne diecezje pod tymże kątem” (s. 15).

Rozprawa została podzielona na cztery rozdziały, które systematycznie przedstawiają rozwój idei misyjnej i udziału w misji *ad gentes* duchownych i świeckich pochodzących z diecezji kieleckiej, od okresu przedwojennego do współczesności.

Rozdział pierwszy (s. 18-99) koncentruje się na przedwojennych staraniach związanych z recepcją idei misyjnej. Autor zwraca uwagę na różne formy obecności tej idei w diecezji kieleckiej, dokumentując ją licznymi inicjatywami, w szczególności działalnością bł. ks. Józefa Pawłowskiego. Jako organizator struktur Związku Misyjnego Duchowieństwa i Papieskich Dzieł Misyjnych w diecezji oraz przewodniczący Diecezjalnej Komisji Misyjnej, a także rektor seminarium, ks. Pawłowski aktywnie promował ideę misji. Jego zaangażowanie pastoralne w czasie II wojny światowej spotkało się z represjami okupantów, co doprowadziło do jego męczeńskiej śmierci w niemieckim obozie koncentracyjnym w Dachau. W tym rozdziale omówiono także przedwojenną działalność Papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary, Niedzieli Misyjnej, Papieskiego Dzieła Dzieciństwa Pana Jezusa, Diecezjalnej Komisji Misyjnej, Diecezjalnego Biura Misyjnego oraz Koła Misyjnego alumnów.

Rozdziały drugi (s. 100-185) i trzeci (s. 186-276) analizują różne przejawy i inicjatywy związane z recepcją idei misyjnych w okresie powojennym, aż do czasów współczesnych. Przedstawiono w nich szczegółowe informacje na temat form animacji misyjnej i działań uwrażliwiających na problematykę misyjną. Szczególnie podkreślono wkład w dzieło misyjne ks. Wojciecha Piwowarczyka, ks. Andrzeja Kalety (późniejszego biskupa), bpa Kazimierza Ryczana oraz ks. Łukasza Zygmunta. Szeroko omówiono także wsparcie misyjności Kościoła partykularnego - diecezji kieleckiej ze strony obecnego ordynariusza. Bp Jan Piotrowski - podkreśla autor – jest zarówno pasterzem, jak i misjonarzem. Istotnym osiągnięciem powojennej działalności diecezji na rzecz misji były wyjazdy księży *fidei donum*.

Rozdział czwarty (s. 277-343) prezentuje sylwetki kieleckich misjonarzy. Duchowni i świeccy z diecezji kieleckiej posługują na misjach w różnych częściach świata, pełnią tam różne funkcje w Kościołach lokalnych. Autor wyróżnił dwie osoby: nuncjusza apostolskiego abpa Henryka Mieczysława Jagodzińskiego i abpa Tadeusza Wojdę, który był pracownikiem Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów. Następnie przedstawia biografie misjonarzy (zarówno księży, jak i osób świeckich) wysłanych przez biskupów kieleckich, a także misjonarzy i misjonarki konsekrowane. Wspomniano również o wolontariuszach misyjnych, którzy poprzez swoją posługę administracyjną i duszpasterską przyczyniają się do rozwoju Kościoła lokalnego. W sumie przedstawiono sylwetki 99 misjonarzy i misjonek.

Wśród wielu działań na rzecz misji w analizowanym przez ks. Kacprzyka okresie chciałbym wyróżnić dwa rodzaje zagadnień.

Pierwsze dotyczy inicjatyw w diecezji, obejmujących rozwój duchowości misyjnej, w tym modlitw w intencji misji i misjonarzy. Ten aspekt autor omawia praktycznie we wszystkich rozdziałach – słowo modlitwa występuje aż 118 razy, duchowość 13, a kontemplacja 7. Zwracam na to uwagę, ponieważ podzielałam opinię, że z teologicznego punktu widzenia recepcja idei misyjnej nie dotyczy na pierwszym miejscu działań zewnętrznych, projektów pastoralnych, spotkań,

czyli tego wszystkiego, co znajduje się na zewnątrz człowieka, struktur i organizacji. Tu chciałbym przytoczyć napisane kilka lat temu przeze mnie zdania, nadal aktualne, że „Ostatecznie to właśnie sfera życia wewnętrznego, aczkolwiek trudna do wyczerpującego opisanego, jest rodzajem pracowni, w której powstają, są przyjmowane i przetwarzane wartości, wzorce zachowań, symbole, rytuały, motywy działań oraz szereg innych kwestii związanych ze spełnianiem osobowego i wspólnotowego życia”². Pielęgnowanie duchowości misyjnej, w tym mistyki i kontemplacji w wymiarze misyjnym, jest także wyznaniem wiary i gestem pokory, że autorem misji i animacji misyjnej jest sam Bóg, a człowiek, działając w oparciu o wiarę i rozum, jest tylko narzędziem.

Po drugie. Autor ma rację, gdy pisze, że publikowane w różnych periodykach diecezji artykuły i refleksje były kamieniami milowymi rozwoju idei misyjnej w diecezji kieleckiej. Podobnie jak Kościół powszechny potrzebuje inteligencji wiary, czyli teologii, tak i Kościół partykularny (diecezja kielecka) i lokalny (Kościół katolicki w Polsce) potrzebuje refleksji misjologicznej, która będzie osadzona w kontekście kulturowym diecezji. Bernard Lonergan w swojej książce "Metoda w teologii" (Warszawa, Pax 1976) pisze, że "Teologii przypada rola pośrednika między pewnym środowiskiem kulturowym a ważnością i rolą, jaką w tym środowisku spełnia religia" (s. 9). Dlatego należy popierać i rozwijać publikacje, które będą w zrozumiały dla lokalnego kontekstu kulturowego sposób ukazywać znaczenie i rolę objawienia, które dokonało się w Jezusie Chrystusie, i misji, do której On powołuje swoich uczniów i ich wspólnoty (Kościół).

W dalszej części recenzji chciałbym skupić się na drugim, wspomnianym we wstępie aspekcie, a mianowicie na roli recenzenta jako krytyka, mentora i coacha. Mam tu na myśli potrzebę majeutycznego podejścia, polegającego na wspieraniu doktoranta w jego rozwoju na tym etapie kariery naukowej, nie zapominając o potrzebie wskazania na obszary wymagające przemyśleń, uzupełnień, a nawet korekty. Dlatego też, celem poniższych uwag jest

² Andrzej Pietrzak. Modele ewangelizacji kultur i inkulturacji wiary w teologii latynoamerykańskiej. Lublin, Wydawnictwo KUL 2019 s. 317.

konstruktywne wskazanie, w jaki sposób doktorant może doskonalić swój warsztat badawczy w najbliższej przyszłości oraz skuteczniej prezentować osiągnięcia naukowe. Punktem wyjścia będzie oczywiście rozprawa przedstawiona do recenzji. Poniższe uwagi mogą być przydatne przy przygotowaniu rozprawy do publikacji książkowej, do czego zachęcam.

Rozprawa charakteryzuje się poprawną strukturą, składającą się ze strony tytułowej, spisu treści, wykazu skrótów, czterech rozdziałów merytorycznych, zakończenia, spisu bibliograficznego oraz aneksów. Każdy z rozdziałów rozpoczyna się wprowadzeniem, co należy uznać za zaletę. Niemniej jednak, jedynie w rozdziale czwartym podsumowanie jest wyraźnie wyodrębnione (s. 342-343). W pozostałych, czytelnik musi samodzielnie analizować i interpretować końcowe partie tekstu, aby stwierdzić, czy ewentualnie pełnią one funkcję podsumowania. Warto przypomnieć, że w przypadku większych jednostek strukturalnych, takich jak rozdziały w rozprawach naukowych, stosowanie klasycznego trójelementowego schematu – wstęp, rozwinięcie i zakończenie – jest powszechnie uznawane za standard.

Decyzja o zastosowaniu rozbudowanego spisu treści, choć zrozumiała, rodzi pewne niedomagania z jego czytelnością. Wiąże się to z jego szczegółowością i graficzną prezentacją. Jeśli Autor zdecyduje się na wydanie doktoratu w formie książkowej, polecam połączenie podpunktów, często zajmujących niewielkie fragmenty tekstu (np. s. 133, 209-212), stosując odpowiednie techniki redakcyjne. W miejsce szczegółowego spisu treści proponuję utworzenie w aneksie indeksu osobowego nazwisk misjonarzy. W spisie treści warto też wymienić tytuły aneksów.

Jednym z wymogów rozpraw naukowych jest zamieszczenie kompletnego wykazu skrótów. Na stronie 10 znajduje się wprowadzenie taki wykaz, ale jest niepełny. Brakuje w nim wyjaśnienia, między innymi PDRW, PDPA, MDDK, ZMD oraz KEP. Choć ich znaczenie można odkryć w korpusie rozprawy, wyszukiwanie jest czasochłonne.

Doceniając pracę ks. Kacprzyka w przygotowaniu licznych biogramów, które niewątpliwie stanowią cenny wkład w rozprawę, chciałbym jednak zwrócić uwagę na pewną niekonsekwencję. Obszerne życiorysy wybitnych postaci misjologii, takich jak: Joseph Schmidlin, Robert Streit, Gustav Warneck, choć same w sobie wartościowe, wydają się nieproporcjonalne do przedmiotu formalnego studium, jakim jest recepcja idei misyjnej w diecezji kieleckiej. Ponadto, zauważam pewną nielogiczność w podejściu do prezentacji innych biografii, brak konsekwencji. Autor wspomina na przykład bł. Marię Teresę Ledóchowską, ale pomija jej biogram, co kontrastuje z obszernym przedstawieniem innych postaci (*aliena laudatis, vestra ignoratis*). Ważną postacią w animacji misyjnej była Paulina Jaricot i Paweł Manna. W przypisie 15 Autor opracował biogram o. Manna, zaś biogram bł. Jaricot został pominięty.

Istotnym elementem recenzji jest ocena języka rozprawy, który winien cechować się jasnością, precyzją i obiektywizmem. W pracach naukowych należy unikać niejasności, wieloznaczności oraz subiektywnych opinii niepopartych dowodami. Język powinien być zrozumiały dla specjalistów w danej dziedzinie, poprzez precyzyjne definiowanie używanych terminów, co eliminuje ryzyko nieporozumień.

Język rozprawy ksiądz Kacprzyka uznaję za poprawny, nie stwierdzając na tym etapie analizy istotnych uchybień. Zaznaczam jedynie, że sporadycznie ton wypowiedzi zdradza cechy stylu homiletycznego, a niektóre zdania są zbyt rozbudowane. Polecam Ernesta Hemingwaya, który jest znany ze swojego zwięzłego stylu pisania.

Na koniec, pragnę podzielić się osobistą uwagą: lektura rozprawy sprawiła mi szczególną satysfakcję, także ze względu na zawarte w niej informacje o błogosławionego księdza Władysławie Bukowińskim.

Pytania do Doktoranta.

1. Jak kluczowe dokumenty Magisterium Kościoła, takie jak: *Maximum illud* (1919), *Rerum Ecclesiae* (1926 r.), *Fidei donum* (1957), *Ad Gentes* (1965), *Evangelii nuntiandi* (1975), *Redemptoris missio*

(1990), *Africae munus* (2011), *Evangelii gaudium* (2013) wpłynęły na kształtowanie i rozwój idei misyjnej w diecezji kieleckiej w latach 1918-2024? W jaki sposób te dokumenty znalazły swoje odzwierciedlenie w lokalnych inicjatywach i praktykach misyjnych?

2. W pod koniec 2024 roku ogłoszono dokument „Ku Kościołowi synodalnemu – komunია, uczestnictwo, misja. Dokument końcowy”. Biorąc pod uwagę obszerną analizę ponad stuletniej historii recepcji idei misyjnej w diecezji kieleckiej, proszę rozważyć, w jaki sposób ów dokument może przyczynić się do dalszej jej dynamizacji misyjnej?

Wniosek końcowy

Oceniam, że ksiądz Kacprzyk stworzył rozprawę, która zasługuje na miano naukowego opracowania. Wykazał się umiejętnością prowadzenia badań naukowych, co potwierdza zarówno dobór tematu, jak i sposób jego realizacji.

Rozprawa świadczy o tym, że Autor:

- Rozumie i wdraża naukowy warsztat badawczy. Wybór tematu istotnego zarówno dla nauki, jak i dla lokalnej społeczności, a także konsekwentne stosowanie metodologii badawczej, potwierdzają kompetencje naukowe księdza Kacprzyka.
- Realizuje konsekwentnie założone cele. Przedstawione wyniki badań są spójne z postawionymi celami.
- Wdraża zasady krytycznego myślenia. Jasność, precyzja, sposób argumentacji i spójność toku myślenia dowodzą, że Autor posługuje się standardami obowiązującymi w nauce.
- Wykazuje samodzielność badawczą w stopniu wymaganym w dysertacjach doktorskich.

- Wybrał obszar wiedzy jeszcze nieopracowany. Na podstawie źródeł księdza Kacprzyk opisał i przeanalizował mało znaną historię recepcji idei misyjnej w diecezji kieleckiej.
- Opracował rozprawę przydatną z punktu widzenia nauki i życia społecznego.

Rozprawa księdza Kacprzyka spełnia fundamentalne wymogi stawiane pracom doktorskim, a jej autor wykazał się umiejętnościami niezbędnymi do prowadzenia samodzielnych badań naukowych. Rozprawa spełnia wymagania jakie stawia dysertacjom doktorskim metodologia badań naukowych oraz obowiązujące prawo o szkolnictwie wyższym, stopniach i tytułach oraz stopniach i tytułach w zakresie sztuki. W związku z powyższym zwracam się z wnioskiem o dalszą kontynuację przewodu doktorskiego.

Lublin, 03.03.2025

